

1840

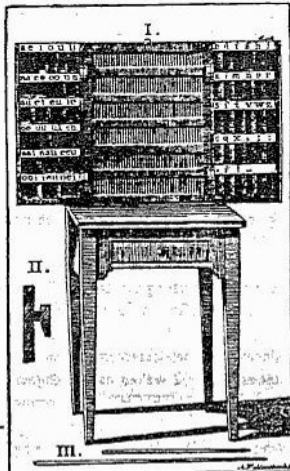
Holland rond 1840. Aspecten van het dagelijks leven op het Hollandse platteland

Kees van der Wiel, redactie
175 blz., geïll., uitgegeven door de culturele raden van Noord- en Zuid-Holland, f 17,50
ISBN 90 6455 115 4

In 1840 werd Holland gesplitst in twee afzonderlijke provincies. In 1990 kon daarom het 150-jarig bestaan van Noord- en Zuid-Holland worden herdacht en ter gelegenheid daarvan werd aan de lokale en regionale historische verenigingen in beide provincies gevraagd verslag te doen van onderzoek naar het dagelijks leven rond 1840 in hun stad, dorp of regio.

Het resultaat is *Holland rond 1840*. De twee beste inzendingen (over de Alblasserwaard en over het dorp Wognum) zijn daarin integraal opgenomen, terwijl de overige bijdragen zijn gebruikt voor een poging een algemeen beeld te schetsen van het dagelijks leven in het Holland van

150 jaar geleden. Die poging is ondernomen door de historicus Kees van der Wiel, die het inhoudelijk en kwalitatief nogal verschillende werk van de Hollandse amateur-historici op bewonderenswaardige wijze samenhang heeft weten te geven. Zijn verhaal is enigszins impressionistisch, maar zeer leesbaar, vooral dankzij de oerbiedige toon. Van der Wiel schrijft met enige distantie, legt steeds de nadruk op de sociale

ILLUSTRATIE UIT BESPROKEN BOEK

consequenties van de demografische, economische of bestuurlijke situatie, en heeft een duidelijke sympathie voor de underdog.

Hoewel Holland van oudsher een sterk verstedelijkt gebied is, gaat *Holland rond 1840* vooral over het plattelandleven. Het boek betreft daardoor slechts een minderheid van de bevolking: weliswaar kende Holland destijds 362 plattelandsgemeenten, maar de gezamenlijke bevolking daarvan werd ruimschoots overtroffen door die van de 24 steden.

De helft van de gemeenten had minder dan duizend inwoners, en daaronder waren gehuchten als Ruiiven, waar zeven huizen stonden, en Vrijhoeven, dat bestond uit vijf boerderijen. De dorpsbewoners behoorden in hoofdzaak tot drie categorieën van min of meer gelijke omvang: boeren, middenstand en arbeiders. Daarnaast kende elk dorp nog een handvol notabelen: de burgemeester, de dominee, de pastoor en de notaris.

De buitenplaatsen waren meestal eigendom van rijke lieden uit een naburige stad en werden vaak alleen 's zomers bewoond. Niet zelden domineerden de bewoners van de buitens

het leven in het dorp. Ze bezaten grote delen van de grond, verstrekten krediet aan boeren, huurden dorpsbewoners in als knechten en dienstboden, bezorgden de middenstand klandizie en financierden de plaatselijke kerk. Sommige dorpen hadden nog een ambachtsheer, die het recht had om bijvoorbeeld de burgemeester en de schoolmeester te benoemen. Meestal behoorde hij tot regentenkringen en woonde hij elders.

De boeren hielden zich in meerderheid bezig met de melkveehouderij. Ze produceerden vooral boter en kaas, die ze in de stad verkochten aan handelaars die zuivel in grote hoeveelheden exporteerden. Ook in dat opzicht was er continuïteit: al eeuwenlang produceerden Hollandse boeren voor de markt. Het platteland was dus sterk verbonden met de stad. Maar de verbindingen waren niet eenvoudig. De meeste wegen waren onverhard en vaak waren ze maandenlang onbegaanbaar omdat ze onder water stonden. Er werd veel gebruik gemaakt van waterwegen. Maar reizen duurde lang. Per koets ging het twee keer zo snel als

per trekschuit, maar was het vier keer zo duur. In 1840 was de trein in Holland nog een gevreesde nieuwigheid: alleen tussen Amsterdam en Haarlem lag een spoorweg.

De meeste boeren leefden overigens in betrekkelijke welstand, net als de timmerlieden, rietdekkers, slaggers en bakkers in het dorp. Maar de levensomstandigheden van de minder fortuneeerden waren treuriger. Arbeiders hadden vaak geen vast werk. Eén op de tien mensen was regelmatig aangewezen op de armenzorg.

De kindersterfte was bij alle groepen hoog: niet meer dan de helft van de kinderen werd volwassen. Vuil was overal. Het toilet, 'het gemak', was op de meeste boerderijen een houten hokje achter op het erf, dat loosde in het slootwater. Dat water werd vervolgens gebruikt om melkbussen en kaastobben mee schoon te maken en het diende tevens als drinkwater.

Het sinds enkele decennia gepropageerde klassikale onderwijs was tot menig dorp nog niet doorgedrongen. Als dat wel het geval was, moest de dorpsonderwijzer soms wel honderd leerlingen in bedwang houden. Overigens kwamen lang niet alle leerlin-

gen regelmatig, want er was nog geen leerplicht. Meisjes werden vaak van school gehaald zodra ze konden lezen en schrijven, jongens verzuimden regelmatig wegens 'drukke hooybanen'.

Hoe impressionistisch de beschrijving ook is, het door de Hollandse amateur-historici bijeingebrachte materiaal is een waardevolle bijdrage aan de sociale geschiedenis. *Holland rond 1840* biedt een levendiger beeld dan tal van wetenschappelijke studies, waarin mensen vaak aan het zicht worden onttrokken door tabellen en jargon. Nu de steden nog.

Luuc Kooijmans

Ramsj van

STEVEN STERK

Nu ook in ARNHEM

i.s.m.

HESELINK & v.d. BERG

Nieuwstad 38-40 Arnhem
085-426770

De letterkast of leesmachine van De la Bar

NRC HANDELSBLAD

21-3-1991